

УДК 73.01: 373

**Гонтова Л. В.,**  
*старший викладач, методист*  
Дніпропетровської консерваторії ім. М. І. Глінки,  
м. Дніпропетровськ

## **СОЦІОКУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ УЧНЯ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ ЯК ФОРМА ЙОГО ПРОДУКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (НА ПРИКЛАДІ ВИВЧЕННЯ ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ)**

***Анотація.** Стаття присвячена актуальній проблемі сучасного навчально-виховного процесу – створенню умов для продуктивної діяльності учнів основної школи на підґрунті формування його соціокультурної компетентності у процесі вивчення художньої культури. Розглядається визначення продуктивної діяльності учня, якій притаманні соціальна значущість результатів його освіти, нарощування його особистісного потенціалу, Запропоновано уточнення поняття соціокультурної компетентності учня основної школи як однієї з форм продуктивної діяльності, на підставі її спрямованості на активне використання та трансформацію набутого знання в різноманітних виразних формах, які забезпечують позитивний інтерактивний простір.*

***Ключові слова:** соціокультурна компетентність, продуктивна діяльність учня, діалог, художній символ.*

***Постановка проблеми, її зв'язок із важливими завданнями.** Діяльнісний аспект навчально-виховного процесу у сучасній школі – важлива складова його ефективного функціонування, природнього існування в його межах усіх учасників. Освіта містить у собі певне різноманіття форм діяльності суб'єктів навчання. Як*

ніяка інша форма людського буття, вона покликана допомогти людині у знаходженні тих засобів діяльності, які можуть бути адекватними для конкретної ситуації. Транслюючи накопчені людством знання та досвід, освіта може суттєво збагатити особистість під час використання цих знань, їх трансформації в суб'єктний досвід. Для цього освітня діяльність учня повинна стимулювати його особистісну активність, реалізовувати творчий потенціал та спрямовувати в широкий соціокультурний життєвий простір. Однак, якою мірою діяльність учня у навчально-виховному процесі може бути якісною, – це питання відкрите, тому що головним показником освіти залишається певний ланцюг предметних компетенцій.

*Аналіз останніх досліджень і публікацій із проблеми, виокремлення невирішених її частин.* Про це на різних рівнях йдеться в працях І. Зязюна, О. Джуринського, І. Лернера, Н. Іващенко, Є. Коваленко та ін. Неповністю застосовуються й інтерактивні педагогічні технології, їх виховний потенціал, тому учнівська пасивність у сучасному навчально-виховному процесі – явище, на жаль, досить часте. Саме воно призводить до низького рівня продуктивності їхніх дій, відсутності мотивації до освіти та своєрідної адинамії у використанні набутих знань. Все наведене вище надає актуальності та проблемного статусу діяльності сучасного учня.

Для дослідження форм продуктивної діяльності учня та її спрямованості на сучасний багатовимірний соціальний простір, необхідно ввести певний дослідницький контекст. У ньому корелятивно поєднуються соціальні запити, загальнолюдські цінності й індивідуальний продуктивний розвиток особистості. Це – соціокультурний контекст та відповідна до нього соціокультурна компетентність.

**Мета статті** полягає у виявленні діяльнісної компоненти структури соціокультурної компетентності учня основної школи як продуктивної, яку можна формувати при вивченні художньої культури. Особливе місце культури як навчального предмету (і художньої також) у освіті висвітлюється у різних ракурсах в працях В. Біблера, С. Клепко, М. Романенко, Л. Масол, Ю. Лісіциної.

**Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів.** Соціокультурний контекст при його впровадженні в освіту, «...вимагає від людини не однозначного вибору, а постійної духовної єдності, взаємопереходу, глибинного сперечання в осередді деяких нетлінних точок зору і вічних питань буття. У діалозі різних культурних смислів буття – суть сучасного поняття, сучасної логіки мислення» [2, с. 299]. Але сучасні наукові дослідження доводять, що діалог не завжди є частиною виховних форм сучасної мистецької освіти, про що йдеться у статті А. Махмутової, яка рекомендує вчителям художньої культури перейти із площини монологічного викладу навчального матеріалу у площину конструювання діалогу між учнями [9]. Соціокультурна компетентність учня зазвичай не пов'язана з вивченням художньої культури й формується переважно поза її межами. Це входить у протиріччя з Державною програмою «Художня культура» для загальноосвітніх навчальних закладів (укладачі: Л. Масол, Н. Миропольська), одне із завдань якої містить у собі «розуміння учнями зв'язків мистецтва з природним, соціальним і культурним середовищем життєдіяльності людини, усвідомлення власної причетності до художніх традицій свого народу з одночасним розумінням особливостей інших національних картин світу» [8, с.3].

Проблема недостатнього розуміння соціокультурної компетентності розкривається у роботі Є. Прямікової, яка аналізує відношення до цього поняття учнів, батьків і вчителів. Дослідниця доводить, що зміст поняття «соціальна компетентність» не є досить визначеним, тому що існує низка проблем шкільної освіти, які заважають спрямувати навчально-виховний процес на її формування. «Соціальна компетентність у сучасному суспільстві – це здатність людини вибудовувати стратегії взаємодії з іншими людьми в навколишній мінливій соціальній реальності. Вона передбачає водночас і освоєння варіантів взаємодії з оточуючими, способів досягнення цілей, і розуміння суті того, що відбувається, передбачення наслідків своїх дій» [11]. Є. Прямікова визначає особливу істотну роль шкільної освіти в формуванні соціальної компетентності, тому що саме у процесі шкільного навчання, вважає дослідниця, закладаються ментальні основи розуміння взаємовідносин між людьми, необхідності будувати ці відносини як позитивні та продуктивні.

Спираючись на аналіз наукових джерел, присвячених проблемі соціокультурної компетентності, уточнимо визначення поняття з урахуванням сучасних педагогічних досліджень: *соціокультурна компетентність – відкрита особистісна позиція учня, реалізована у процесі розуміння та інтерпретації навчального матеріалу у виразних формах на підґрунті художніх творів як текстів-повідомлень і спрямованих на продуктивну спільну діяльність щодо позитивного перетворення соціуму.*

Психологічній структурі особистісної позиції та змісту поняття соціокультурної компетентності відповідає її структура, яка складається з п'яти компонентів: емоційно-чуттєвого, когнітивного,

змістово-ціннісної інтерпретації навчального матеріалу, установки на діалог та співпрацю з учасниками освітнього процесу, соціокультурної активності. Кожен із компонентів розкриває взаємодію внутрішнього світу особистості та зовнішніх його проявів, що потребує розуміння.

Визначимо специфічні риси предмету «Художня культура», які дозволяють формувати на підґрунті її вивчення соціокультурну компетентність учня як форму його продуктивної діяльності. До них віднесемо емоційно-чуттєве враження від споглядання художнього твору, символічну природу художнього образу та виразу природу художньої форми.

Мистецтво має особливі способи та знаки, особливу спрямованість на «іншу» свідомість. Ця особливість концентрується в площині ігрового типу соціальної дії, тобто художнього твору, де важлива «чутливість» до вибору засобів для даної «гри» (тобто мови даного виду мистецтва). Саме ця небайдужість художнього висловлювання (художньої комунікації) до засобів вираження, часом найнеймовірніших, новаторських тощо, відображають своєрідну «надспрямованість» усередину іншого «Я», підвищену активність такої комунікації. Перед учителем – неозорий простір прикладів трансляції досвіду, який надає художня культура і, зокрема, мистецтво. Трансляція ж досвіду – це частина продуктивних дій, тому що цей процес має певну мету і керується вибором особистості, що потребує наявності соціокультурної компетентності.

Також у контексті нашого дослідження доцільно звернутися і до аналізу Ю. Лотманом феномену мистецтва. Вчений пише: «Мистецтво відтворює принципово новий рівень дійсності, який відрізняється від неї різким збільшенням свободи. Свобода

привноситься в ті сфери, які в реальності нею не володіють. Безальтернативне отримує альтернативу. Звідси зростання етичних оцінок у мистецтві ... але саме відчуття цієї свободи ...потребує уваги спостерігача, який кидає погляд на мистецтво з реальності. Тому галузь мистецтва завжди включає почуття відстороненості. А це неминуче вводить механізм етичної оцінки» [6, с. 128].

Закладений у художньому творі етичний компонент, який сам по собі, як один з атрибутів художнього, може об'єднати всі компоненти соціокультурної компетентності, надати їм особливу цілісність та людяність.

Етос виступає як основа і виправдання ціннісного потенціалу твору, його культурної значущості. При цьому важливо підкреслити, що в силу парадоксальної взаємодії етичного та естетичного, описаного Ю. Лотманом, яке, як відомо, є автономним спогляданням краси, мистецтво ніколи не проявляє своєї етично-виховної сили відкрито. Навіть тоді, коли це стосується тих його форм, для яких повчання є так званим законом жанру.

Сила і міць художнього виразу «прикриває» собою пряму мораль, яка так часто може викликати в учня негативну реакцію відторгнення, бо руйнує ту обов'язкову межу, завдяки якій і існує змістопородження, діалог. Розкриваючи сферу мистецтва насамперед як сферу безмежних можливостей, автор пише: «Усі види художньої творчості можуть бути представлені як різновид розумового експерименту. Явище, яке підлягає аналізу, включається в якусь невластиву йому систему відносин. При цьому подія протікає як вибух і, отже, має непередбачуваний характер ... » [6, с. 131]. Неважко помітити, що саме по собі художня творчість і її

продукт – твір, як впливає з цієї цитати, надають можливість створити бажаний тип уроку для формування соціокультурної компетентності. Діалогічне навчання, спрямоване на формування компетентної людини, завжди неповторно і по структурі, і по і семантиці. Воно може стати нічим іншим, як вибухом, описаним Ю. Лотманом як феномен мистецтва. Висунемо ідею, що художньо-творча парадигма практично збігається з парадигмою компетентнісної освіти і природньо поєднана з соціальністю. «Ціннісні поняття, уявлення про добро і зло, прекрасне і потворне зашифровані в певних символічних структурах. Будь-яка цінність співвіднесена з символом, вона не існує як якесь абстрактне правило. Для того, щоб стати соціально значущою, цінність повинна бути представлена в якості символу» [6, с.155].

Наступним чинником формування соціокультурної компетентності учнів необхідно вважати символічну природу художнього, яка потребує поєднання уяви та пізнання, раціонального та інтуїтивного, цінності та відносності, волі до дії та пізнання. Таке поєднання відповідає психологічним дослідженням, які стверджують, що «когнітивна, емоційна і вольова регуляція діяльності утворюють єдину регуляторну систему психіки. Низька сформованість якого-небудь окремого виду (компонента) даної системи призводить до порушення в роботі цілісної системи, негативно впливаючи на всю діяльність учня в цілому. Навпаки, високий ступінь сформованості її окремих видів, інтегрованих в єдину систему, забезпечує оптимальне протікання і функціонування діяльності випробуваних» [4].

Художня культура – це не тільки твори мистецтва в їх естетичній специфіці, а художні твори як

змістопороджуючі тексти та потенційні контексти, які призводять до структурно-семантичного, символічного розуміння мистецтва в цілому. Розуміння символу, згідно його природі, надає змогу особистості відчувати його змістову перспективу, вчитися бачити багатозначність у предметах пізнання. Як вважають соціологи, саме такі символічні системи, до яких належить мистецтво, «не дають розпастися соціальному світові, вони роблять його не тільки тим, що можна зрозуміти, розуміється, але і пережитим. Переконавання... є різновид знання, яке емоційним чином закріплено, пов'язане з усім комплексом світоглядних установок особистості. Інакше кажучи, знання з факту свідомості перетворюється на факт буття» [3, с. 147].

На особливе значення символічного мислення для діалогу, комунікації та розуміння вказував і М. Бахтін: «Чужі свідомості не можна споглядати, аналізувати, визначати як об'єкти, як речі, з ними можна тільки діалогічно спілкуватися, думати про них – означає говорити з ними, інакше вони негайно ж повертаються до нас своєю об'єктною стороною» [1, с. 149].

Ще Августин у книзі «Про вчителя» прописав про те, що вчитель повинен розмовляти не зовнішньо озвученими словами, а внутрішньо озвученою істиною, символічно. Ці внутрішні істини аналогічні тій змістовій перспективі образу-символу, який завжди створює художня культура. На думку дослідників символічної свідомості М. Мамардашвілі та О. Пятигорського, саме «символічна форма задає особливий режим існування свідомості... Цей режим характеризується як рефлексивна свідомість, необхідна для того, щоб життя «знайшло повноту», являло собою акт свободи і виконання символічного змісту «тут і тепер» [7].



**Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок з напрямку.** Таким чином, художня культура стимулює в учня такі діяльнісні форми, як змістово-ціннісна інтерпретація художнього твору, діалогічні відносини, в яких особистість втілює свої емоційні відчуття, транслює свій досвід та збагачує його думками інших учасників навчально-виховного процесу. Через таку діяльність реалізується соціокультурна компетентність учня, тому що художні твори безпосередньо пов'язані з певними соціальними цінностями та нормами. Неявна, але дуже відчутна соціальна значимість засвоєного змісту художнього твору, його ідей, спонукає учня у свою чергу бути більш самостійним у своїй діяльності, будувати особистісну стратегію діяльності, чітко та відповідально формулювати її мету. Соціокультурна компетентність як результат здійснення продуктивної діяльності школяра характеризує активну та гнучку у своїх діях особистість, тому, як визначають дослідники, «в продуктивній навчальній діяльності школярів мірою продукту стає учень зі своїми інтересами, досвідом та освітніми ідеями, а саме продуктом є виконаний ним проект, завершена праця, реальна річ» [10]. Проблеми діяльнісного аспекту соціокультурної компетентності учня основної школи мають такі важливі наукові перспективи, як дослідження взаємозв'язку діяльності та комунікації, форм управління ними у навчально-виховному процесі, роль вчителя як своєрідного менеджера та продюсера досягнень кожного учня.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бахтин М. Эстетика словесного творчества. /М. Бахтин. М. : Искусство, 1979. 423 с.
2. Библер В. От наукоучения к логике культуры:

два философских введения в двадцать первый век / В. С. Библер. – М. : Политиздат, 1991. – 412 с.

3. Бурлачук В. Символические системы и конституирование социального смысла / Виктор Фокич Бурлачук // Социология: теория, методы, маркетинг. 2004. – №3. – С. 147-155.

4. Дрокина О. Развитие когнитивной и эмоционально-волевой регуляции деятельности младших школьников и младших подростков. – Автореф. дисс. на соиск. канд. психолог. наук: спец. 19.00.07. «Педагогическая психология» // О. Дрокина. 1999. – Электронный ресурс: <http://psibook.com>.

5. Лисицына Ю. Воспитание толерантности у старшеклассников средствами художественной культуры в общеобразовательных школах Украины. /Юлия Сергеевна Лисицына. // Курск – Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов. 2013. 26 сентября.

6. Лотман Ю. Семиосфера : Культура и взрыв. Внутри мыслящих миров : Статьи. Исследования. Заметки / Ю. М. Лотман. – СПб : Искусство, 2001. – 703 с.

7. Мамардашвили М., Пятигорский А. Символ и сознание. Метафизические рассуждения о сознании, символике и языке /Мераб Константинович Мамардашвили, Александр Моисеевич Пятигорский //Москва, Школа «Языки русской культуры». 1997. 224 с.

8. Масол Л., Миропольська Н. Художня культура: Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів (9-11 класи) /Людмила Михайлівна Масол, Наталія Євгенівна Миропольська. – Програми для освітніх навчальних закладів. Художньо-естетичний цикл. 5-11 класи. Київ, Ірпень, «Перун», 2005. 12 с.

9. Махмутова А. Викладання предметів художньо-

естетичного циклу у 2013/2014 н. р. / Анжела Махмутова. // Електронний вісник Хмельницького ОШПО «Майбуття». 2013. №№ 13-16 (470-473), липень-серпень. С. 56-60.

10. Пластинина Ю. Продуктивная учебная деятельность в образовательном пространстве школы //Ю. Пластинина. Вектор науки Тольяттинского государственного университета. 2012. №1(8). С. 240-243.

11. Прямикова Е. Социальная компетентность школьников: смыслы и практики / Е. В. Прямикова // Социология образования. – 2009. – № 7. – С. 126-132.

## REFERENCES

1. Bibler V. From science studying to culture logics: two philosophical introductions to the twenty first century / V. S. Bibler. – М. : Politizdat, 1991. – 412 p.

2. Burlachuk V. Symvolicheskie i konstituirovane sotsialnogo smisla : Vol 1[Symbolical systems and institutionalization of social meaning]. 2004. №3. P. 147-155.

3. Drokina O. Development of cognitive and emotional-willing regulation of junior pupils and junior teenagers. – Autoreport. Dissertation for applicant to candidate of psychological sciences: spec. 19.00.07. «Pedagogical psychology»//O .Drokina. 1999. – Electronic course. Source: <http://psibook.com>.

4. Masol L., N. Miropolska N. Beginning program for public junior schools «Artistic culture» (9-11 forms). / Ludmila Mikhajlivna Masol, Natalia Yevgineivna Miropolska. //Kiev, «Perun». 2005. 12 p.

5. Makhmutova A. Teaching subjects of artistic-esthetical cycle in 2013/2014 /Angela Makhmutova. //Khmelnitsk: electronical announcer of Khmel'nitsk OIPPO

«Majbuttia». 2013. №№13-16 (470-473), July-August. pp. 56-60.

6. Lisitsina J. Bringing up tolerance among high school pupils by means of artistic culture at public schools of Ukraine. /Julia Sergeevna Lisitsina. // Kursk, «Scientific journal of post graduates and doctorate». 2013. September 26th.

7. Lotman J. Semiosphere : Culture and explosion. Inside the thinking worlds : Article. Research. Notes / J. M. Lotman. – St. Petersburg. : Art-St. Petersburg, 2001. – 703 p.

8. Mamardashvili M, Piatigorsky A. Symbol and consciousness. Metaphysical thinkings about consciousness, symbolism and language./ Merab Konstantinovich Mamardashvili, Aleksander Moiseevich Piatigorsky. //M., School «Languages of Russian culture». 1997. 224 p.

9. Plastinina J. Productive educational activity in the educational school environment.//J. Plastinina. 2012. Vector of science by Toliatty State University. №1 (8). pp. 240-243.

10. Priamikova E. Social competence of pupils: senses and practices/ E. V. Priamikova // Sociology of education. – 2009. – № 7. – pp. 126-132.

**Гонтовая Л. В. Социокультурная компетентность ученика основной школы как форма его продуктивной деятельности (на примере изучения художественной культуры).**

*Аннотация.* Стаття посвящена актуальній проблемі сучасного освітньо-виховного процесу – створенню умов для продуктивної діяльності учнів основної школи на основі формування соціокультурної компетентності в процесі вивчення художественної культури. Розглядається визначення

продуктивной деятельности ученика, которая подразумевает социальную значимость результатов его образования, наращивание его личностного потенциала. Уточнено понятие социокультурной компетентности ученика основной школы как одной из форм продуктивной деятельности, выявлена ее стимулирующая роль, направленная на активное использование и трансформацию полученных знаний в разнообразных выразительных формах, которые могут обеспечить позитивное интерактивное пространство.

**Ключевые слова:** социокультурная компетентность, продуктивная деятельность ученика, диалог, художественный символ.

**Gontovaya L.V. Sociocultural competence of pupils as a form of their productive activity (in the example of learning artistic culture).**

*Annotation.* The article focuses of the relevant problem of modern educational and upbringing process, that is creating conditions pupils' for productive activity basing on forming the sociocultural competence in the process of learning artistic culture. The relevance of setting this problem is highlighted. The problem is said to be connected with lack of social openness of education, lack of pupils' understanding of the importance of its results. The notion of pupil's productive activity is considered, that presupposes social importance of their education, expanding their personality potential. The notion of pupils' socio-cultural competence is specified as one of the forms of productive activity. The basis for such activity is direction of sociocultural competence towards active use and transformation of gained knowledge in various expressive forms. These forms, perceived and experiences by a pupil in the process of learning artistic pieces, may

*provide positive interactive area, strive for constructive communication among participants of educational process. The peculiarities of artistic culture that encourage forming sociocultural competence with pupils are considered: emotional-sensuous impression, dialogue nature of artistic statement, symbolism, expression of artistic form. The role of symbolic nature of the artistic, which unites the rational and the intuitive, value and sense, meditateness and activeness is emphasized. Culture science, sociology and psychology data are provided that highlight the generating role of artistic symbol for personal sociality, gaining the sense of completeness of life.*

**Keywords:** *sociocultural competence, pupils' productive activity, dialogue, artistic sense.*

УДК 786.2:78.017.2

Лян Сяо Мей  
м. Тай Ань, КНР

## ОСОБЛИВОСТІ ФОРТЕПІАННОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ВИКОНАВСТВА У СУЧАСНОМУ КИТАЇ

**Анотація.** *В статті висвітлені особливості фортепіанного мистецтва в Китаї на сучасному етапі його розвитку. Проаналізована специфіка навчання гри на фортепіано китайськими педагогами, охарактеризована виконавська стилістика китайських піаністів.*

**Ключові слова:** *фортепіанна педагогіка, фортепіанне виконавство.*

**Постановка проблеми, її зв'язок із важливими завданнями.** *В сучасному китайському соціумі фортепіанному мистецтву належить виняткове місце. Протягом більш ніж 100-літнього періоду свого*